

R. Vermeir en J. Tyssens, *Vrijmetselarij en vooruitgang. De Gentse progressistenloge La Liberté (1866-1966)*. (Brussel: Liberaal Archief/ASP, 2016). 268 p. ISBN 9789057185120.

DOI: 10.18352/tseg.1047

Vrijmetselarij en de voortuitgang van een *researchtopic*

Wanneer vrijmetselarij als researchtopic in academische milieus ter sprake komt, is het *bon ton* het te hebben over het beperkte en vooral weinig toegankelijke bronnenmateriaal. Het eerste euvel is een *urban myth*, het tweede behoort gelukkig tot de eerste helft van vorige eeuw. Wie het dan nog niet heeft opgegeven, krijgt doorgaans te horen dat – met uitzondering van de achttiende eeuw – vrijmetselarij als studieobject weinig te bieden heeft. Om u van het tegendeel te overtuigen volstaat het boek van Vermeir en Tyssens *Vrijmetselarij en vooruitgang – De Gentse progressistenloge La Liberté (1866-1966)* door te bladeren. Dit fraai uitgegeven werk verscheen naar aanleiding van het 150 jarig bestaan van één van de oudste nog bestaande Gentse vrijmetselaarsloges *La Liberté*.

Wie zich verwacht aan een droge kroniek van feiten en data of aan een stropetige hagiografie, met al dan niet gefingeerde heldendaden, is er aan voor de moeite. Beide auteurs zijn historici met een gedegen kennis van het onderwerp. Vermeir – verbonden aan de Universiteit Gent – is specialist in moderne politieke en diplomatieke geschiedenis meer in het bijzonder in de lage landen in de zestiende en zeventiende eeuw. Tyssen – verbonden aan de Vrije Universiteit Brussel – is historicus gespecialiseerd in hedendaagse politieke geschiedenis. Hij is daarenboven de bezieler van ‘FREE – Interdisciplinaire Onderzoeksgroep Vrijmetselarij’ een onderzoeksel binnen de VUB die het academisch onderzoek naar de vrijmetselarij promoot en ondersteunt. In Nederlandstalig België staat Tyssens voor een nieuwe generatie maçonnieke vorsers die meesurfen op het nieuwe onderzoeksparadigma dat de vrijmetselarij vanaf de jaren 1980 academisch op de kaart zette.

Genoeg over de context. Wat hebben de auteurs ons te bieden? In het voorwoord wordt al een tip van de sluier opgelicht. De schrijvers hebben hun werk niet zo zeer opgevat als een huldeboek maar wel – zoals ze aangeven in hun voorwoord – als een ‘lens die toelaat om de samenleving van het verleden nauwkeuriger in beeld te krijgen’. Hierbij trekken de auteurs resoluut de kaart van de historische contextualisering van het dagelijkse logeleven van *La Liberté* doorheen de tijd, door de nadruk te leggen op haar nauwe betrokkenheid bij allerhande politieke en sociale ontwikkelingen in het België van de tweede helft van de negentiende en de eerste helft van de twintigste eeuw. In hun inleiding verantwoorden zij deze keuze als volgt:

Deze loge van vooruitstrevende Gentse vrijmetselaars leent zich bij uitstek tot een dergelijke operatie. Ze werd in 1866 precies gesticht om een maatschappelijk project te ondersteunen, om te figureren als sociaal laboratorium en om haar ideeën en activiteiten ook weerklank te doen krijgen in wat de vrijmetselaars 'de profane wereld' noemden, of daar zelfs concrete sociale acties aan te verbinden ... De Gentse casus geldt daarmee als een 'pars pro toto' voor het hele land. (p. 8-9)

De rijke diversiteit aan onderwerpen en invalshoeken – zowel vanuit maçonniek als vanuit ruimer maatschappelijk oogpunt – die in het werk aan bod komen, tonen ten overvloede aan dat de auteurs in hun opzet geslaagd zijn. Opmerkelijk is ook dat ze aandacht hebben gehad voor de materiële cultuur van de vrijmetselarij. Zo wordt onder meer ingegaan op de perikelen rond de bouw en de inrichting van het gebouw en de tempel en de kunstcollecties. Het is spijtig dat de opzet van de uitgave niet toeliet om een *in depth* prosopografie te maken van deze loge doorheen haar geschiedenis. Wel is er een lijst met namen – en enkele biografische gegevens – van alle leden van *La Liberté* tussen 1866 en 1940 beschikbaar, die kan geraadpleegd worden via de website van het Liberaal Archief te Gent. Misschien is zo'n prosopografie een suggestie voor een vervolpublicatie. Als we dan toch naar een minpuntje moeten zoeken, dan is het misschien dat de auteurs iets meer aandacht hadden kunnen schenken aan de anti-maçonnieke actie en dan vooral tijdens de *Belle Époque* en het Interbellum. Zo wordt er wel gesproken over de gevolgen van de wet Schollaert (onderwijswet met onder meer het herinvoeren van de verplichte katholieke godsdienstles in iedere school) maar zonder vermelding van het feit dat Schollaert – samen met de kleinzoon van Th. Verhaegen – één van de bezielers van de eerste Belgische anti-maçonnieke beweging was.

Wat mag de lezer nu concreet verwachten? In twee inleidende hoofdstukken wordt door Vermeir chronologisch de geschiedenis van de loge geschetst van haar ontstaan tot in de jaren 1960. Vervolgens buigt Tyssens zich over het complexe maçonnieke probleem van de 'regulariteit' (conformiteit aan bepaalde basisprincipes: onder meer erkenning van de 'Opperbouwmeester van het Heelal', verbod op discussies over godsdienst en politiek in de loges, het masculine karakter van de vrijmetselarij) zoals hoofdzakelijk uitgezet door de United Grand Lodge of England) en haar weerslag op het Belgische logeleven in het algemeen en dat van de loge *La Liberté* in het bijzonder. Dit eerste deel wordt afgesloten met een analyse van de socio-culturele samenstelling en evolutie van haar ledenbestand.

In een tweede deel wordt de geschiedenis van *La Liberté* belicht vanuit een aantal maatschappelijke thema's. Zo zijn er bijdragen van Tyssens over de het sociale, het seculiere en het taalpolitiek project van *La Liberté* doorheen haar bestaan. Vermeir sluit af met een hoofdstuk over wat hij de *Belle Époque* van *La Liberté* noemt

en waarin hij het heeft over de kunstenaars die in de loop van de negentiende en de twintigste eeuw lid waren van de loge en er elkaar vonden in gezamenlijke projecten en ideeënuitswisseling. Het boek sluit af met een uitgebreide bibliografie, een bijlage met een lijst per maçonniek werkjaar van alle officieren-dignitarissen (te vergelijken met de leden van de raad van bestuur) van *La Liberté* van 1866 tot en met 1960 en een *index personae*.

Tenslotte nog iets over de vormgeving en de *mise en page* van het boek. Deze publicatie logenstraft het vooroordeel dat boeken over vrijmetselarij slechts kunnen uitgegeven worden op slecht papier met hier en daar een wazige foto van bedenkelijke kwaliteit. De uitgave kwam tot stand door een samenwerking tussen het Liberaal Archief en ASP – een uitgeverij die zich sinds kort onder meer specialiseert in het uitgeven van maçonnieke werken. Het werd gedrukt op glanzend papier waardoor de vele – vaak paginagrote – kleurenfoto's perfect tot hun recht komen. Conclusie: dit boek lees je niet alleen om wat meer te weten te komen over de Gentse loge *La Liberté* en de Gentse – en bij uitbreiding Belgische – vrijmetselarij, maar ook om je te overtuigen dat de vrijmetselarij academisch nog steeds een *neglected topic* is met onvermoede researchmogelijkheden.

Kris Thys

Karin Hofmeester and Pim de Zwart (eds.), *Colonialism, Institutional Change, and Shifts in Global Labour Relations*. [Work around the Globe: Historical Comparisons and Connections.] (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2018). 373 p. ISBN 9789462984363.

DOI: 10.18352/tseg.1048

This volume is one of the tangible outcomes of the flagship research project of the International Institute of Social History in Amsterdam: the Global Collaboratory on the History of Labour Relations, 1500-2000. The project has two objectives, to provide statistical insights into the global distribution of labour relations, including women's and child labour, and to explain the worldwide changes in labour relations since 1500. This book caters to the second objective, focussing on the variegated impact of European imperialism and associated economic institutions on shifts in labour relations over the past five centuries. The volume offers a selection of papers that were presented at a workshop at the IISH in 2014, containing a fine mix of in-depth case studies, wide-ranging survey chapters, for example on issues such as industrialization, monetization and maritime labour, and a number of chapters with carefully designed comparative and transnational analyses. Com-